

Farkasgyerekek, kutya falók és galambtetők

Ismeretlen európaiak – osztrák fotográfiákon

Az ötvenes éveikben járó salzburgi szerzőpáros – Kurt Kaindl fotográfus és Karl-Markus Gauss író – 1999-től szélében-hosszában beutazta földrészünet. Rejtőzködő apró népcsoportok és eltűnő félben lévő nemzetiségek után kutattak a Baltikumtól a Balkánig, az Ibériai-félszigettől Közép-Ázsiáig jutottak. Közös munkásságukat több kötetben és kiállításon mutatták be. Tárlataik bejárták a francia, német és osztrák városokat. A Budapesten szeptember közepéig, a Néprajzi Múzeum földszintjén megtekinthető *Az ismeretlen európaiak* című kiállításuk mindaddig a legteljesebb válogatás.

Az első felfedező útjuk során öt kisebbséget kerestek fel. A német földön élő *szorbok* szláv népcsoportja után a szlovén területen fekvő *Gottschee* németül beszélő lakosai következtek. A latin nyelvcsoporthoz tartozó egyik dialektusát használó *aromunok* a Balkánon élnek, épp ott, ahonnan a negyedikként meglátogatott népcsoport, az albán származású *arberesek* Dél-Itáliába vándoroltak. Végül a sarajevói *szefárd zsidók* kerültek sorra, akiknek őseit a spanyolok űzték el a középkorban. A továbbiakban egyes német népcsoportok sorsát vizsgálták. A baltikumi *Memel-németektől* a Fekete-tengeri német településekig jutottak el, az észak-italiai, bajor eredetű *cimberektől* pedig a Felvidékre hívott *cipszerekig*, akik annak idején főleg a bányászatban és a különféle kézműves iparokban jeleskedtek. Az Indiából kivándorolt romák egész Európában szétszóródtak megannyi ága-boga közül a szlovákiai *degeszikeket* választották. Eleinte azt kutatták, hogyan sikerült némely kis etnikumnak évszázadokon át megőriznie ősei nyelvét anélkül, hogy klasszikus értelemben vett külön államot vagy önálló nemzetet alkottak volna, amelyre egyébként manapság sem törekednek. Évente, főleg a nyári vakációkban, két-három népcsoporthoz jutottak, jutnak el. Eredeti kérdéseikre mindmáig keresik a feleletet, s bár a választ nem mindig sikerült megadni, számos figyelemre méltó példát mutattak és érdekes emberi arcképeket kaptak lencsevégre. Ezt szeretnék megosztani másokkal is. Globalizálódó világunkban ugyanis szilárd meggyőződésük, hogy földrészünet sokszínűsége nemcsak a múlté, tudatos megőrzése az Európai Unió jövőjének záloga is egyben.

Az idestova évtizedes termésből válogató, több termet is betöltő tárlaton tizenkét nemzetiséget mutatnak be. A korábban említettekén túl a törökországi és iraki szülőföldjükről elűzött, bizánci rítusú *aszírokat*, akik egészen Skandináviáig szóródtak szét a

világban. A *baltikumi tatárokat*, akik úgy jutottak mai lakóhelyükre, hogy egy katolikus herceg fél évezreddel ezelőtt krími moszlimokat hívott személyi testőrgárdájába. Leszármazottaik manapság litvánul, oroszul, beloruszul és lengyelül egyaránt beszélnek, de saját anyanyelvüket már nem ismerik. Megőrizték viszont a muzulmán hitüket és mongol arcvonásaikat. Az emlékezetesebb portrék közül emelhetjük ki például az égre mutató ujjal „prédikáló” calabriai arberes sekrestyést a fehér asztal mellett, a néhai San Demetrio kollégiumának vendéglővé átalakított műemléképületében.

A fejkendő-okulárás, fülig érő mosollyal, az ölében ükunokáját tartó büszke német ómamát sem fogjuk elfelejteni az ukrainai Kudrjavkából. Más tájról egy teljesen más világot idéz elénk a széldzseki memeli-német újságarus fiatalember a litván Klaipeda városából. A megvetésből „kutya falónak” csúfolt cigánytelepi romacsoportból – mintegy cáfolatként a vádnak – kedvenc ebét túlradó szeretettel mellére szorító cigánygyerek képe is belénk ivódik, miközben mögötte az ágakból és műanyag fóliából tákolt, széljárta putrik is igen beszédesesek a szlovákiai Svinia falujának szélén készített felvételen. A „degeszi” elnevezés dögevőt jelent és ez a lenézés még a hierarchikus cigány társadalmon belüli is a legalsó roma-réteggé teszi őket. A vilniusi cukrászdában fotókat nézegető, pedánsan öltözött és ápolt frizurájú két „kávénénikéről” nem is hinné a néző – ha a magyarító szövegben nem olvasná –, hogy egykor a második világháború után falkákban kolduló kelet-porosz hadiárványok voltak. Azok, akiket akkoriban „farkasgyerekeknek” neveztek. Később részben litván árvaházakba kerültek vagy családok fogadták örökbe őket és most, haláluk előtt próbálják felkutatni a teljes feledésbe borult múltjukat, illetve a valahol még élő családtagjaikat. Széles gesztusokkal mesél életéről a Fekete-tengeri német népcsoport rangidős matrónája, akit az Ogyesszához közeli Limanszkében örökítettek meg. A sarajevói szefárd zsidó aggastyán a biblián nyugtatja a kezét, mintha erőt akarna meríteni belőle. Szepességi cipszer kortársja viszont szemüvegét levéve gondolkodik el az újságban olvasottakon.

Legalább ilyen érdekesek a csoportos zsánerjele-
netek is. A szerző saját bevallása szerint kedvence az a képe, amelyen a szarajevói piactéren madáreladelt kínálnak a férfiak egy galambrajnak. Őt elsősorban az óváros balkáni bájjal kevert mediterrán légköre ragadta meg. Előtérben a fából faragott fedelű ivókút, kétoldalt a zsidóparányi boltocskái, háttérben pedig a mecset. Egy boszniai író azonban ugyanezt a képet látva azért örült, hogy a háborús rombolások után ismét visszatértek a térre a galambok és az életben maradt férfiak. Ugyanakkor azon szomorodott, hogy lám, még a munkaképes emberek sincs más megélhetése, az alkalmi turistákat lesik. A konyhában sürgölődő-forgolódó schönauai szorb család három népviseletes nemzedékére „rímelnék” rá az arberesek kvaterkázó, kalapos parasztjai a korcsma teraszán. A felvidéki öreg cipszerek találkozás a gnézdai (hniezdeni / knieseni) temetőben pedig akár az ogyesszai színház oszlopai között fényképezkedő esküvői párok ellenpontjának is te-

kinthető. A makedóniai arománok falusi lakodalmá-
ról nem is szólva. Valóban milyen sokarcú Európa!

A legdöbbenetesebbek mégis, a teljesen ember nélküli tájak képei... A jugoszlávai vérzivatar óta omladozó szarajevói zsinagóga és az ogyesszai Szent Pál-templom világháborús romja. A Szovjetunió széthullása után, a kivándorló németek hátrahagyott ukrain falu üresen ásító főutcája. A szlovéniai Gottschee erdőrengetegében semmibe vezető lépcsősor, amelyet egyetlen nemzedék alatt visszahódított a természet. A krími móló néptelen homokfövenye a tenger örökös hullámverésével. A calabrisi Vaccarizzo főterén álló büszke albán Szkander bég-szobor. A dél-tiroli cimberék hősi emlékműve a Verona-környéki hegyoldalban, avagy a katonás rendben sorjázó locsolókannák a lausitzi szorb haditemető uniformizált fejfái előtt...

Mindezeknek azonos az üzenete: valamennyiünknek közös a sorsunk ebben a sokféle Európában.

Wagner István